Plan van aanpak Gezond Gewicht op school

Een samenwerking tussen de afdelingen Co-creatie en Wijken, Beleid, Expertise en Onderzoek (Volksgezondheid), Onderwijs (Maatschappelijke Ontwikkeling)
& Sport en Samenleving (Maatschappelijke Ontwikkeling).

December 2022

Voorwoord wethouder Eelco Eerenberg

Een gezonde toekomst, begint met een gezonde jeugd. Als wethouder Volksgezondheid is het een van mijn belangrijkste taken om ervoor te zorgen dat de Utrechtse jeugd gezond kan opgroeien. Een van de plekken waar we een enorm verschil kunnen maken in de levensstijl en het voedingspatroon van kinderen is op school.

Elke dag zijn er in Utrecht kinderen die zonder gezonde lunch naar school gaan. Ook weten we dat op het speciaal onderwijs en een gedeelte van de Utrechtse scholen er bovengemiddeld sprake is van overgewicht en obesitas. Omdat overgewicht en obesitas voor meerdere gezondheid gerelateerde klachten zorgen, vinden we het belangrijk om langdurig te investeren in een gezonde lunch, gecombineerd met bewegen, educatie en ouderbetrokkenheid. Zo willen we kinderen en hun ouders stimuleren tot een gezonde leefstijl.

Met dit plan van aanpak zetten we onze huidige inspanningen op Utrechtse scholen door en breiden deze verder uit. Dit is een brede aanpak gericht op gezond gewicht op school met zowel korte als lange termijn acties voor het krijgen en behouden van een gezond gewicht. Dat begint bij een compleet gezond aanbod van gezonde lunch, bewegen, educatie en ouderbetrokkenheid. We kiezen voor een compleet aanbod omdat uit onderzoek blijkt dat met de invoering van een schoollunch in combinatie met meer bewegen op school, het percentage kinderen van 4 tot 18 jaar met overgewicht zou kunnen dalen van 13,5% naar 10,2% in 2040, en kinderen met obesitas van 2,8% naar 2,3% in 2040.

Ik ben trots op deze inzet op een langdurige aanpak omdat het stimuleren van een gezonde leefstijl langdurig aandacht en inzet vraagt. Dit kost tijd en geld en daarom kiezen we er ook voor om ongelijk te investeren in gelijke kansen. Dat doen we door het aanbod aan te bieden aan scholen waarvan wij verwachten dat daar de kinderen zitten die het aanbod het beste kunnen gebruiken.

Dit kan de gemeente natuurlijk niet alleen. Daarbij hebben we scholen, andere partners en ouders hard nodig en daarom werken we ook nauw samen met iedereen die het beste voor heeft met de gezondheid van onze kinderen. Zodat we in Utrecht verder werken aan het op gezond gewicht behouden en krijgen van onze Utrechtse jeugd. Zodat iedereen dezelfde kans krijgt op een gezonde toekomst.

1. Inleiding

Voor u ligt een plan van aanpak gericht op het stimuleren van een **Gezond Gewicht op School**. Dit plan is een uitwerking van de ambitie uit het coalitieakkoord om gezonde schoollunch, ingebed in een breder aanbod van bewegen, educatie en ouderbetrokkenheid te faciliteren op scholen waar dit het hardst nodig is. Dit plan van aanpak is *onderdeel van de bredere aanpak* gericht op **een Gezond Gewicht Utrechtse Jeugd** (GGUJ) 2019-2023. Er zijn verschillende interventies in samenwerking met partners in de stad ter bevordering van een gezond gewicht [1]. De bredere aanpak GGUJ wordt in 2023 geactualiseerd. Dit plan van aanpak Gezond Gewicht op school zal *een belangrijk onderdeel van de geactualiseerde aanpak GGUJ zijn*.

In Utrecht gebeurt kortom al jaren veel op het stimuleren van een gezond gewicht onder de Utrechtse jeugd. Zo is de gemeente sinds 2010 een JOGG gemeente en was Utrecht daarmee de eerste gemeente in Nederland die zich inzet op een gezonde jeugd en gezonde toekomst. Zie bijlage 2 voor de verschillende fasen van de aanpak door de jaren heen.

2 lijnen binnen het plan van aanpak Gezond gewicht op school
Het plan Gezond gewicht op school bestaat uit zowel (1) *Een acute lijn gericht op het tegengaan van honger*, *als (2) een doorlopende lange termijn lijn gericht op het doorlopend stimuleren van een gezond gewicht op school.* De lange termijn lijn bestaat onder andere uit het faciliteren van een compleet gezond aanbod op school bestaande uit een gezonde lunch, een beweegaanbod, voedseleducatie en ouderbetrokkenheid. Hierna te noemen '**het gezonde aanbod'.** Goed om te vermelden is dat de uitwerking van dit gezonde aanbod hoofdzakelijk centraal staat in dit plan van aanpak omdat uit de ervaringen van 'Gezonde Basisschool voor de toekomst' deze aanpak op lange termijn een positief effect kan hebben op gezond gewicht. Dit vraagt meer dan alleen een schoolmaaltijd zoals in de acute lijn.

Kortom: dit plan staat niet op zichzelf maar is een uitgebreide uitwerking van de ambitie in het coalitieakkoord om een gezonde lunch, in combinatie met bewegen, educatie en ouderbetrokkenheid op scholen te faciliteren. Dit plan vormt daarmee een onderdeel van de bredere aanpak op Gezond Gewicht Utrechtse Jeugd en sluit ook aan op landelijke ontwikkelingen beschreven in de kamerbrief van 9 december 2022 betreffende Preventieaanpak met focus op leefstijl en voeding.

1). De acute lijn gericht op het tegengaan van honger
Sinds de gestegen energie- en voedselprijzen is er een acuut vraagstuk; er zijn kinderen die met honger naar school gaan. Uit gesprekken met de UOA (Utrecht Onderwijs Agenda) van 15 september jl. blijkt dat er veel leerlingen zonder (gezonde) voeding naar school gaan. De gemeente heeft naar aanleiding van dat gesprek afgesproken om met een korte termijnaanpak te komen rondom het faciliteren van gezond ontbijt en lunch op scholen. Daarom is eind 2022 250.000 euro beschikbaar gesteld via een incidentele subsidie om in 2023 scholen in het primair, voortgezet onderwijs en mbo de gelegenheid te geven gezonde maaltijden te verzorgen voor kinderen die met honger naar school gaan. Om goed te kunnen functioneren is het noodzakelijk dat kinderen voldoende eten, een minimale basis om mee te kunnen doen op school. Dit sluit aan bij het raamwerk ongelijk investeren voor gelijke kansen waarin wordt gesteld dat iedereen recht heeft op een basisbestaan.
De lijn om acuut geld beschikbaar te stellen is besproken met de Utrechtse Onderwijsagenda (UOA) en beschikbaar voor het primair, voortgezet onderwijs en mbo. De schoolbesturen verdelen onderling het budget onder de scholen en dienen gezamenlijk één aanvraag in. Er is aan de schoolbesturen gevraagd het subsidiegeld te besteden aan de scholen waar kinderen zitten die dit het hardst nodig hebben.

[1] Denk bijvoorbeeld aan de vitaliteitsmakelaar en gezonde schooladviseur speciaal onderwijs welke samen met de jeugdartsen de scholen adviseert. Met als resultaat dat 12 van de 18 scholen actief bezig zijn met een gezonde leefstijl op school. Daarnaast is Utrecht ook koploper wat betreft een gezonde buurt met twee gezonde speeltuinen (Natuurspeeltuin De Hoef en Speeltuin Noordse Park) die hard bezig zijn geweest om hun voedselaanbod gezonder te maken.

2). *Doorlopende lange termijn lijn gericht op het doorlopend stimuleren van een gezond gewicht op school.*

In de lange termijn aanpak richten we ons op reguliere scholen met een schoolweging hoger dan 30[2]. Ook richten we ons op het speciaal onderwijs omdat het probleem van overgewicht bij kinderen op deze scholen vaak groter is dan bij kinderen in het reguliere onderwijs (Volksgezondheidsmonitor Utrecht, 2019). Dit zien wij als *ongelijk investeren voor gelijke kansen* omdat we vinden dat iedereen een eerlijke kans verdient om capaciteiten te ontwikkelen. Een bovengemiddelde kans op overgewicht zorgt voor tal van lichamelijke en fysieke klachten welke een belemmering vormen voor een gelijke ontwikkeling.

Gezond gewicht op school als onderdeel van brede integrale aanpak Gezond Gewicht Utrechtse Jeugd (GGUJ)	2022	2023	2024	2025	2026
1). Korte termijn actie: Incidentele subsidie voor inkoop gezond ontbijt en lunch		X			
2). Doorlopende lange termijn lijn gericht op het doorlopend stimuleren van een gezond gewicht op school: Compleet gezond aanbod van gezonde lunch, bewegen, educatie en ouderbetrokkenheid		X	X	X	X

Schematische weergave korte termijn acties, lange doorlopende lijn binnen het plan van aanpak Gezond gewicht op school.

Note: naast bovenstaande lijnen zijn er ook initiatieven buiten de gemeente zoals het Jeugd Educatie Fonds.

Utrecht start niet vanaf 0
Zoals eerder benoemd lopen er in Utrecht al meerdere initiatieven op het stimuleren van een gezond gewicht. We starten dus niet vanaf 0. Want hoewel in het coalitieakkoord per 2023 350.000 euro en vanaf 2024 1 miljoen euro is uitgetrokken voor het behouden en op gezond gewicht krijgen van Utrechtse kinderen, is in Utrecht in 2022 al gestart met de eerste gezonde lunches en voedseleducatie op scholen. **Concreet kregen in 2022 circa 500 Utrechtse kinderen een gezonde lunch waarvan op drie speciaal onderwijsscholen en één reguliere basisschool** (zie bijlage 2 voor overzicht scholen). Op twee van de speciaal onderwijsscholen kregen de kinderen naast lunch ook

[2] 1 school waar nu een gezonde lunch wordt verzorgd valt net buiten de schoolweging. Op deze school wordt nu gewerkt met een ouderbijdrage. Hierdoor is de bijdrage van de gemeente relatief klein. Continuering vinden we belangrijk, daarom blijven we deze school ondersteunen in 2023.

voedseleducatie. **Het uitgangspunt is om in 2023 de gezonde lunch en educatie op deze scholen te continueren en uit te breiden tot een compleet gezond aanbod van lunch bewegen, educatie en ouderbetrokkenheid. Daarnaast is de inzet om op drie extra scholen te kunnen starten.** De huidige leveranciers van gezonde lunches zijn door nieuwe scholen benaderd om in 2023 te starten. De leveranciers hebben vanuit de subsidieverstrekking door de gemeente als richtlijn meegekregen om lunch te verzorgen op scholen die vallen binnen de doelgroep. De voorbereidingen hiervoor zijn in gang gezet.

Per 2024 continueren en breiden we de gezonde lunch uit naar het complete aanbod. Omdat uit onderzoek van de universiteit van Maastricht op de Gezonde basisschool van de toekomst blijkt dat het faciliteren van een gezond aanbod leidt tot een daling van het gewicht, kiezen we ervoor om eerst op de deelnemende scholen het gehele aanbod te faciliteren en daarna uit te breiden naar nieuwe scholen. In de loop van 2023 verwachten we meer inzicht te hebben in welke scholen ervoor kiezen om door te gaan met het faciliteren van het complete aanbod en welke scholen er stoppen. Dit geeft de mogelijkheid om een inschatting te maken hoeveel extra scholen kunnen starten met het gezonde aanbod in 2024. In het kader van ongelijk investeren in gelijke kansen maken we de keuze voor scholen op basis van de benoemde uitgangspunten in hoofdstuk drie. De gemeente neemt voor 2024 contact op met de scholen die in aanmerking komen om hun behoefte te peilen.

In gesprek met partners
Voor de acute lijn zijn gesprekken gevoerd met de Utrechtse Onderwijs Agenda. Hieruit is de incidentele subsidie voortgekomen.

Voor het gezonde aanbod op school volgt dit plan van aanpak op gesprekken (zomer 2022) met partners zoals schoolbesturen, scholen, ondernemers en andere betrokkenen. Centraal stellen wij de samenwerking met scholen omdat de praktische uitvoerbaarheid per school kan verschillen. De precieze invulling per school is afhankelijk van wat er al op de betreffende scholen gebeurt en wat er praktisch mogelijk is bijvoorbeeld ten aanzien van het bereiden van de lunch en het faciliteren van een extra beweegaanbod. Uitgangspunt is dat scholen uiteindelijk het complete gezonde aanbod hebben omdat uit de ervaring van Gezonde basisschool voor de toekomst blijkt dat een gezonde lunch alleen niet voldoende is voor het verkrijgen en behouden van een gezond gewicht.

Leeswijzer
De opbouw van dit stuk is als volgt. In hoofdstuk 2 wordt aandacht besteed aan de aanleiding van het vraagstuk waarbij onder andere wordt ingegaan op ongelijk investeren in gelijke kansen, landelijke ontwikkelingen, Utrechtse cijfers en recente ontwikkelingen rondom honger door gestegen voedsel- en energieprijzen. In hoofdstuk 3 worden uitgangspunten benoemt. In hoofdstuk 4 staat de begroting centraal, gevolgd door hoofdstuk 5 communicatie. Hoofdstuk 6 gaat in op het proces en de tijdspaden. In hoofdstuk 7 wordt een opmaat gegeven voor monitoring.

2. Aanleiding: Gezond Gewicht Utrechtse jeugd vraagt aandacht

In Utrecht is er aandacht voor gezond gewicht onder de Utrechtse jeugd. In het Utrechtse coalitieakkoord “‘Investeren in Utrecht: kiezen voor gelijke kansen, betaalbaar wonen en klimaat” wordt ingezet op een structurele (langdurige) aanpak op gezond gewicht waarin een combinatie wordt gemaakt tussen gezonde voeding, bewegen, educatie en ouderbetrokkenheid (in lijn met het advies van het RIVM ter bevordering van een gezond gewicht, RIVM 2020). We investeren ongelijk omdat de beschikbare middelen daar ingezet moeten worden waar dit het hardst nodig is. Uit onderzoek van de Gezonde Basisschool van de Toekomst (2021) blijkt dat op scholen met een lage sociaaleconomische status (ses) meer overgewicht is. In Utrecht zien we daarnaast dat op het speciaal onderwijs meer overgewicht en obesitas (ongeveer een derde van de leerlingen) is dan op reguliere scholen (ongeveer een vijfde) (Volksgezondheidsmonitor Utrecht, 2019). Ook zien we op jonge leeftijd vaker

overgewicht bij kinderen met een middelbare school of mbo-opleiding dan bij kinderen van wie de ouders een hbo of universitaire studie hebben afgerond (Jeugdmonitor Utrecht, 2019).

Vroeger dacht men eenzijdig over overgewicht. Het zou enkel het probleem van het individu zijn; te veel (ongezond) eten en weinig bewegen zouden de oorzaak zijn. Tegenwoordig weten we dat dit genuanceerder ligt. Een gezond voedingspatroon en voldoende beweging blijven belangrijk. Recente onderzoeken laten daarnaast zien dat overgewicht en obesitas ook een maatschappelijk probleem zijn, waarbij kinderen die zich in kwetsbare situaties bevinden het grootse risico hebben. De oorzaak is niet één op één terug te herleiden naar één oplossing. Duidelijk is dat het een opstapeling van factoren is; een ongezonde leefomgeving met een grote toename van fastfoodketens in lage ses wijken, een overgroot ongezond aanbod in de supermarkt (Poelman, 2022), minder buitenruimte om te spelen, te weinig geld om te sporten, factoren van stress en armoede die ook een rol spelen in de opvoedstijl (Lalonde, 1974). Het is de opstapeling van factoren die maken dat er verschil in situatie en kansen ontstaat. Daarom is het van belang om het gezonde aanbod juist op de plekken in te zetten waar de omgevingsfactoren van negatieve invloed zijn op een gezond gewicht en het opbouwen van een gezonde relatie met voeding en bewegen.

Overgewicht wereldwijd
Overgewicht is een wereldwijd probleem. De WHO constateert dat tussen 1975 en 2016 het aantal mensen met obesitas is verviervoudigd. Overgewicht en obesitas (ernstig overgewicht) vergroten de kans op verschillende soorten kanker, diabetes, hart- en vaatziekten, aandoeningen aan het bewegingsapparaat en psychische klachten. Ook ondergewicht brengt gezondheidsrisico's met zich mee, zoals een grotere kans op lichamelijke en psychische klachten. Een gezond gewicht op jonge leeftijd is een essentiële bouwsteen voor een gezond leven. Wie al op jonge leeftijd overgewicht ontwikkelt, heeft een grote kans om ook op latere leeftijd overgewicht te hebben (Nederlands Centrum Jeugd- gezondheidszorg, 2012; Vos, Kiefte-de Jong & van der Velde, 2020).

Cijfers Utrecht – Overgewicht en armoede
In 2019 had 11% van de kinderen tussen de 2-11 jaar in de gemeente Utrecht overgewicht: dit zijn ongeveer 4300 kinderen, waarvan 825 met obesitas (Volksgezondheidsmonitor Utrecht, 2019). Er zijn signalen van JGZ-professionals dat overgewicht bij de jeugd sinds 2019/2020 is toegenomen. Over 2021 en 2022 zijn vanwege corona geen recente cijfers beschikbaar om deze signalen te toetsen. Het landelijke percentage overgewicht bij kinderen tussen de 4-11 jaar was in 2019 11,6% (CBS/RIVM, 2020). De kinderen met overgewicht zijn ongelijk verdeeld over de gemeente. In sommige wijken is het percentage kinderen met overgewicht een stuk hoger (30%) en op sommige (speciaal onderwijs) scholen zelfs 40%.

Door de gestegen voedsel- en energieprijzen zijn er meerdere signalen van scholen over kinderen op school zonder een (gezond) ontbijt en/of lunch. In de grote steden groeien naar verhouding meer kinderen op in armoede dan in Nederland als geheel. Utrecht telt 4.300 kinderen die opgroeien in een gezin met een inkomen tot 101% van het WSM, wat neerkomt op 6,3% van alle Utrechtse kinderen. In totaal groeien zo'n 8.400 kinderen groeien op in een gezin dat leeft van een inkomen op de Utrechtse armoedegrens (125% WSM), dat is 12,4% van alle Utrechtse kinderen. Overvecht kent het grootste aandeel kinderen in huishoudens tot 125% van het WSM (37%), gevolgd door Zuidwest (23%). De verhalen uit het veld en de cijfers nemen we serieus. Daarom is er incidenteel geld beschikbaar gemaakt om honger op school tegen te gaan.

Bewegen
In 2021 beweegt 85% van de Utrechtse kinderen gemiddeld minstens een uur per dag matig tot intensief. We zien een groot verschil in het beweeggedrag tussen kinderen uit gezinnen met een verschillende gezinswelvaart[3]. Kinderen uit gezinnen met een lage gezinswelvaart scoren lager dan

[3] De gezinswelvaart is bepaald aan de hand van zes vragen: het aantal auto's in het gezin, een eigen slaapkamer, op vakantie geweest zijn het afgelopen jaar, het aantal badkamers, een afwasmachine en het aantal computers. Op basis van de

andere kinderen en kinderen met een hoge gezinswelvaart scoren juist hoger dan andere kinderen. Het onderzoek is gedaan in een periode dat coronamaatregelen van kracht waren en in deze periode speelt 57% van de Utrechtse kinderen een uur per dag buiten. Driekwart (74%) van de kinderen loopt of fietst vijf dagen per week naar school en 40% doet tenminste 1 keer per week na schooltijd mee aan sport- of bewegingsactiviteiten in de buurt of op school. Zo is het percentage kinderen dat voldoende beweegt (gemiddeld minstens een uur per dag matig tot intensief) in Noordoost en Oost (resp. 91% en 97%) hoger, terwijl dit percentage lager ligt in Overvecht (80%). Ook verschilt het percentage kinderen dat dagelijks buiten speelt: zo speelde in 2021 in Vleuten-De Meern 52% en Leidsche Rijn 51% van de kinderen meer dan 1 uur per dag buiten, tegenover 67% in Zuidwest en 63% in Overvecht en Noordoost. De beweegrichtlijn voor kinderen schrijft voor dat meer bewegen beter is, waarbij er minimaal een uur per dag intensieve beweging wordt geadviseerd. Dit geeft aan dat er ook op het vlak van bewegen nog winst behaald kan worden onder de Utrechtse jeugd.[4]

Sporten
In Utrecht is 82% van de kinderen lid van een sportvereniging. Het merendeel van de kinderen (85%) sport ten minste 1 keer per week, al dan niet bij een sportvereniging. We zien ook een groot verschil in het sportgedrag tussen kinderen uit gezinnen met een verschillende gezinswelvaart. Kinderen uit gezinnen met een lage (59%) of midden (83%) gezinswelvaart sporten minder dan kinderen met een hoge gezinswelvaart (92%). Er is een groot verschil in de sportdeelname naar de wijk waar de kinderen wonen. In Noordoost en Oost sportte 96% tenminste 1 keer per week (wel en niet bij een sportvereniging), in Overvecht ligt het aandeel op 71% en in Zuidwest op 72%.

Landelijke ontwikkelingen
In het voorjaar van 2021 heeft de toenmalige staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport bevindingen van het RIVM (rapport Gezonder op de Basisschool: lunches en meer bewegen) gebruikt om in een Kamerbrief het belang van een gezond voedings- en beweegpatroon te onderstrepen en een aantal scenario's te delen voor invoering in het onderwijs. De probleemschets, zoals in de Kamerbrief gegeven, constateert in het kort dat de jeugd de toekomst heeft, jong geleerd oud gedaan is, en dat een gezond voedingspatroon het risico op het ontstaan van ziekten als obesitas, kanker, hart- en vaatziekten en diabetes type 2 in het latere leven verlaagt. Verder moeten de maatregelen uit het Nationaal Preventieakkoord ervoor zorgen dat de landelijke overgewichtscijfers bij kinderen (in 2019, 13,2% in de leeftijdsgroep 4-17 jaar) dalen en dat het percentage kinderen dat voldoende groente en fruit eet stijgt. In september 2022 kwam er duidelijkheid vanuit het nieuwe kabinet over de financiering van de gezonde lunch: er wordt 100 miljoen beschikbaar gesteld voor gratis lunch in kwetsbare wijken.

Landelijke initiatieven rondom armoede, voeding, bewegen, educatie en ouderbetrokkenheid
Onderstaande initiatieven lopen parallel aan de aanpak gezond gewicht op school. Waar mogelijk wordt verbinding/samenwerking gezocht:

1. Vanuit het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en Onderwijs, Cultuur en Wetenschap wordt er 5 miljoen (van de totale 100 miljoen) beschikbaar gesteld aan het Jeugdeducatiefonds (JEF) voor het aanbieden van ontbijt op 500 scholen voor de duur van vier maanden. In Utrecht komen 19 scholen in aanmerking. De overgebleven 95 miljoen bedoeld voor gezonde schoollunch op scholen in kwetsbare wijken is nog niet verdeeld. Hierover is contact het ministerie van OCW en G4.

2. Het Rode Kruis biedt in een paar steden een ontbijttas aan gezinnen die moeite hebben om rond te komen. Er is een pilot gestart in Kanaleneiland en Overvecht.

---

antwoorden op deze vragen wordt de gezinswelvaart van de kinderen en hun gezinnen geclassificeerd als laag, midden of hoog.
[4] Bronvermelding: Jeugdmonitor Utrecht, afdeling Volksgezondheid gemeente Utrecht. De Jeugdmonitor is in Utrecht uitgevoerd van oktober tot en met begin december 2021 onder kinderen van groep zeven en acht van het basisonderwijs. In deze periode waren er coronamaatregelen van kracht.

3. Landelijk is vanuit School & omgeving 1,8 miljoen toekend voor drie wijken in Utrecht (€600.000 per wijk). Deze subsidie heeft als doel meer leerlingen een buitenschool aanbod te bieden. Dit kan ook o.a. beweegaanbod zijn. De drie wijken zijn Zuidwest (Kanaleneiland, Transwijk, Rivieren-Dichterswijk) Noordwest (Zuilen en Ondiep) en Overvecht. Er zijn ongeveer 36 scholen betrokken bij deze aanvragen, schoolbestuur PCOU Willibrord is penvoerder voor deze aanvraag, in opdracht van het PO-besturenoverleg.

Gezondheidsbevordering op scholen
Om kinderen gezond te laten eten, voldoende te laten bewegen en over gezond eten te leren lijkt de school de aangewezen plek. Tegelijkertijd hebben scholen al veel op hun bordje en wordt er vanuit de maatschappij vaak naar de scholen gekeken als het gaat om het adresseren van (grote) maatschappelijke vraagstukken. Het is daarom essentieel om in samenspraak met scholen het aanbod vorm te geven. We willen aansluiten op wat op de betreffende school al loopt. Er zijn diverse voorbeelden van extra sport- en beweegaanbod op scholen. We kennen in Utrecht bijvoorbeeld al aanbod als naschoolse sportactiviteiten, schoolzwemmen, fiets stimuleringsprogramma's en extra gymlessen. Bij de implementatie van extra beweegaanbod zal gekeken worden wat het beste aansluit bij de interesses van de kinderen en de mogelijkheden van de school. SportUtrecht[5] kan scholen ondersteunen bij het maken van keuzes en de implementatie van de extra beweegactiviteiten. Samen met de school gaan we in gesprek met ouders over hoe we de ouderbetrokkenheid kunnen verhogen. Dit kan bijv. door activiteiten te organiseren voor ouder en kind of ouders een rol te geven in het faciliteren van het gezonde aanbod.

In de algehele aanpak van deze implementatie is het uitgangspunt om scholen zo veel mogelijk te ontzorgen in de uitvoering van het gezonde aanbod.

De primair onderwijsperiode (po-periode) is een belangrijke periode voor het aanleren van gezond gedrag 'jong geleerd is oud gedaan'. Wie al op jonge leeftijd overgewicht ontwikkelt, heeft een grote kans om ook op latere leeftijd overgewicht te hebben (Nederlands Centrum Jeugd- gezondheidszorg, 2012; Vos, Kiefte-de Jong & van der Velde, 2020). Met de beperkte middelen hebben we de keuze gemaakt om het complete gezonde aanbod de focus te leggen op het primair onderwijs. We verwachten hier de meeste impact te maken omdat het stimuleren van een gezond gewicht op jonge leeftijd de meeste effecten heeft voor later. Naast het primair onderwijs kan het voortgezet onderwijs en mbo via de acuut beschikbaar gestelde middelen aanspraak maken op geld om gezond ontbijt en/of lunch te faciliteren.

3. Uitgangspunten
Zoals benoemt zet de gemeente langs verschillende lijnen in op gezonde voeding op school. Enerzijds zijn er incidentele middelen beschikbaar welke inzetbaar zijn voor het acuut tegengaan van honger op basis-, middelbare scholen en mbo's. Deze lijn vraagt acuut handelen. Daarom is ervoor gekozen om de uitgangspunten voor deze lijn gering te houden en te beperken tot het belang van de inkoop van gezonde voeding om honger tegen te gaan en de schoolbesturen te vragen om het subsidiegeld te besteden aan de scholen waar kinderen zitten die dit het hardst nodig hebben.

Anderzijds loopt de lijn van langdurige inzet op een compleet gezond aanbod. Hiervoor is, zoals eerder benoemd, in 2022 al mee gestart. Voor de langdurige inzet zijn, op basis van gesprekken met partners, uitgangspunten benoemd. Ook geeft de wetenschap veel relevante inzichten en data om de aanpak op te baseren. Tot slot putten we uit de ervaring van de Gezonde Basisschool van de Toekomst, het Voedingscentrum en JOGG (Gezonde Jeugd, Gezonde Toekomst). Op basis van deze informatie en het uitgangspunt van ongelijk investeren voor gelijke kansen komen we tot de volgende uitgangspunten:

[5] SportUtrecht is de uitvoeringsorganisatie van het Utrechtse sportbeleid.

a. Uitgangspunt is dat scholen (uiteindelijk) het **gezonde aanbod** faciliteren omdat uit de ervaring van Gezonde Basisschool voor de Toekomst blijkt dat een **gezonde lunch alleen niet voldoende** is voor het **behouden of verkrijgen van een gezond gewicht**[6].

b. **Uitgangspunt is om het gezonde aanbod te faciliteren op speciaal onderwijs scholen** en basisscholen met een **schoolweging hoger dan 30**[7]**. Lopende initiatieven** (nu gefinancierd uit subsidie gezonde leefstijl interventies) en aan deze voorwaarden voldoen, worden **gecontinueerd** in 2023 en 2024.

   In het coalitieakkoord staat dat de lunch wordt geïmplementeerd op scholen met een lage ses. De ses scores per school zijn niet bij ons bekend. Daarom werken wij met de **schoolweging**. De schoolweging wordt door het CBS berekend op basis van de volgende indicatoren;

   - Opleidingsniveau van de ouders;
   - Het gemiddeld opleidingsniveau van alle moeders op school;
   - Het land van herkomst van de ouders;
   - De verblijfsduur van de moeder in Nederland;
   - Of ouders in de schuldsanering zitten.

c. Uitgangspunt is dat het voor scholen **geen extra taakverzwaring** tot gevolg heeft, tenzij ze daar zelf voor kiezen. In overleg met de scholen onderzoeken we op welke manier ouders-kinderen en vrijwilligers een rol kunnen krijgen.

d. In lijn met de ervaringen van Gezonde Basisschool voor de Toekomst en JOGG **volgen** we de **richtlijnen van het Voedingscentrum** om te komen tot een gezond en vegetarisch aanbod van de lunch. Met dieetwensen wordt rekening gehouden. **Duurzaamheid en het tegengaan van voedselverspilling** nemen we mee als **voorwaarde** voor uitvoerende partijen.

e. Er wordt uitgegaan van **een schoolweek lunch op school,** bij voorkeur in de vorm van een zelfsmeerlunch, per week gedurende het hele schooljaar. Scholen geven aan geen heil te zien in een pilot en doen alleen mee als de gezonde lunch **structureel** is.

f. Naast de wettelijk verplichte twee uren bewegingsonderwijs vinden er op school **extra sport- en beweegactiviteiten voor alle leerlingen** plaats, omdat meer bewegen beter is. De mogelijkheden voor invoering van een beweegprogramma worden per locatie bekeken en het sporten en bewegen belangrijk maken binnen de scholen wordt gepromoot.

g. De levering en het faciliteren van de gezonde lunches moet **aansluiten bij de wensen en mogelijkheden van de school en de uitgangspunten die we als gemeente hanteren**. We gaan hierover in gesprek met de scholen die in aanmerking komen en kiezen aan de hand van deze gesprekken voor ofwel een aanbesteding in de markt of een subsidieverstrekking. Parallel aan de gesprekken met scholen wordt vast een marktconsultatie uitgevoerd om te weten welke mogelijkheden er zijn in de markt op het gezonde aanbod. Het is de vraag of er partijen zijn die het gehele aanbod kunnen leveren, of dat een combinatie van partijen nodig is.

h. We vragen geen ouderbijdrage omdat:

[6] In 2023 voeren we gesprekken met scholen over uitbreiding van de gezonde lunch naar het complete gezonde aanbod. Indien scholen het complete aanbod niet willen faciliteren dan zal de financiering voor de gezonde lunch stoppen per 2024.
[7] 1 school valt net buiten de schoolweging. Op deze school wordt nu gewerkt met een ouderbijdrage. Hierdoor is de bijdrage van de gemeente relatief klein. Continuering vinden we belangrijk, daarom blijven we deze school ondersteunen in 2023.

- Bij scholen met schoolweging hoger dan 30 en voor de speciaal onderwijsscholen we **geen extra financiële druk op ouders willen leggen**;
- Het innen van een ouderbijdrage een **extra administratieve taak** voor de school betekent;

i. We monitoren **op procesniveau[8]:**
   - De doelstelling is om in 2023 **bestaande initiatieven voort te zetten** en op **drie nieuwe scholen** te **starten**.
   - Tot slot monitoren we in 2024 of scholen het **complete gezonde aanbod faciliteren.**

j. We staan open voor **co- financiering** met passende private partijen.

4. Begroting

Zie hieronder de begroting. Daaronder volgt een nadere toelichting.

bedragen x1000

omschrijving kosten	2022	2023	2024	2025	2026
Kosten Gezond gewicht op school					
Personele kosten	71	233	Nog te bepalen	Nog te bepalen	Nog te bepalen
Monitoring	0	10	10	10	10
Huidige initiatieven	89	0	0	0	0
Voortzetten huidige en starten nieuwe initiatieven	0	218	220	220	220
Acute inzet gezonde voeding op scholen via subsidie	250				
Beschikbaar voor complete aanbod	0	19	470	470	470
Totale kosten Gezond gewicht op school	**410**	**480**	**700**	**700**	**700**
omschrijving Dekking	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**
Dekking Gezond gewicht op school					
Lokale preventie akkoorden	71				
Leefstijl interventies	89				
Programma budget gelijke kansen (onderwijs)	250				
Coalitiemiddelen 2022-2026 Versterken inzet leefstijlprogramma's gezonde leefstijl		130			
Coalitiemiddelen 2022-2026 het behouden en op gezond gewicht krijgen van Utrechtse Jeugd (Gezonde schoollunches)		350	700	700	700
Totale dekking Gezond gewicht op school	**410**	**480**	**700**	**700**	**700**

[8] Zie hoofdstuk 7 Monitoring in plan van aanpak over mogelijke uitbreiding en inhoudelijke monitoring.

De kosten voor de activiteiten die onder dit project vallen zijn volledig gedekt, namelijk op de volgende wijze:

2022: Er is 71k vanuit Specifieke uitkering voor Lokale Preventie akkoorden beschikbaar en 89k uit de aanvullende middelen voor gezonde leefstijl interventies, vallend onder de regeling Specifieke uitkering Sportakkoord. In 2022 is met deze middelen op vier scholen gestart met een gezonde lunch. Eind 2022 is 250.000 euro beschikbaar gesteld via een incidentele subsidie om in 2023 scholen in het primair, voortgezet onderwijs en mbo de gelegenheid te geven gezonde maaltijden te verzorgen voor kinderen die met honger naar school gaan.

2023: Er is 130k beschikbaar gesteld vanuit middelen uit het Coalitieakkoord 2022-2026 voor 'Versterken inzet leefstijlprogramma's gezonde leefstijl' en 350k beschikbaar gesteld uit het Coalitieakkoord 2022-2026 voor het behouden en op gezond gewicht krijgen van Utrechtse jeugd ('gezonde schoollunches').

2024 tot en met 2026: Vanaf 2024 is er €1.000.000 per jaar beschikbaar voor het op gezond gewicht krijgen en behouden van Utrechtse jeugd. Dit wordt besteed aan het bredere preventieve programma Gezond Gewicht Utrechtse Jeugd. Denk bijvoorbeeld aan het voortzetten van de 'passende ondersteuning en zorg voor kinderen met overgewicht' (voorheen bekend als 'Multi-disciplinaire aanpak').

€700.000 wordt besteed aan het voortzetten- en op delen uitbreiden- van de gezonde lunches op de te verwachtte zeven scholen waar al een gezonde lunch wordt verzorgd. Daarnaast wordt de gezonde lunch uitgebreid naar het gezonde aanbod. Uitgangspunt is om uit te breiden naar extra scholen.

Personele lasten
Het project is gestart in 2022. De personele lasten in dat jaar worden gedekt uit middelen van de Lokale Preventie akkoorden, bij Volksgezondheid. In 2023 maken we personele kosten voor projectmanagement en -uitvoer. Vanaf 2024 wordt de personele inzet gedekt uit de bestaande formatie en/of uit de €300.000 gereserveerd voor het programma Gezond Gewicht.

Toewerken naar een integrale bekostiging
Omdat het op gezond gewicht krijgen en behouden van onze Utrechtse kinderen bestaat uit een integrale aanpak vanuit verschillende afdelingen en partners werken we aan een gezamenlijke ambitie en bekostiging in de uitvoering van het coalitieakkoord. De kosten voor het faciliteren van een compleet gezond aanbod zijn fors, hierdoor is de te maken impact wellicht kleiner dan gehoopt. Ter illustratie: Van een van de huidige leveranciers weten we dat de kosten voor een gezonde lunch €3,50 per kind per dag zijn. Uitgaande van 200 kinderen per school, 40 weken lunch gedurende 5 dagen per week kost dit €140.000. Dit is nog exclusief het beweegaanbod, educatie en ouderbetrokkenheid. De kosten hiervoor zijn lastig in te schatten omdat we in gesprek met de scholen gaan bepalen wat er al aan aanbod is waarop kan worden aangesloten.
Met de beschikbare middelen kunnen we niet alle scholen bereiken waarvan we weten dat het wel nodig is. Om meer impact te kunnen maken is meer geld nodig. We kijken daarom naar meerdere dekkingsbronnen om zoveel mogelijk uit te kunnen breiden. Daarom gaan we in gesprek met betrokken afdelingen over een gezamenlijke bekostiging. Ook zijn er al verschillende (lokale) private partijen opgestaan die zich graag willen inzetten voor deze ambitie. Ook daar wordt gekeken naar een (financiële) samenwerking.

5. Communicatie
Communicatieadviseurs van team sociaal domein zijn betrokken bij het plan van aanpak en stellen een communicatieplan op. In dit plan staat hoe communicatie kan bijdragen aan onze opgavedoelen: zoals het goed informeren en/ of betrekken van alle stakeholders zoals de scholen/ schoolbesturen, ouders, betrokken ondernemers, raad en pers. In de communicatie-aanpak werken we de

communicatiedoelen, de stakeholders, onze kernboodschap en de daarbij passende middelen en kanalen verder uit. De eerste stappen in de communicatie zijn het opstellen van een persbericht en persmoment en een brief om de scholen te informeren. Vervolgens kijken we naar de mijlpalen van 2023 en bepalen we daarvoor de verdere communicatie-aanpak en communicatiemomenten, passend bij de doelgroep.

6. Proces en tijdspaden

De acute lijn

Begin december is een brief uitgegaan naar de schoolbesturen waarin de gemeente Utrecht €250.000,- incidentele subsidie beschikbaar stelt voor het bekostigen van gezonde schoolmaaltijden. Daarin zijn de leden van de UOA uitnodigt om één schoolbestuur uit hun midden als penvoerder te benoemen. Deze penvoerder doet namens hen allen een subsidieaanvraag voor het volledige bedrag. De gemeente wil de aanvraag voor de kerstvakantie ontvangen, zodat in 2022 beschikt kan worden. De besteding van de middelen kan per direct (eventueel werkt de gemeente met een voorschot) tot en met einde schooljaar 2023 (juli 2023). Onderdeel van de aanvraag is een verklaring dat het penvoerderschap breed gesteund wordt door andere schoolbesturen in de stad. Het gaat om PO, VO en MBO.
Het gaat hier om een eenmalige subsidie. De gemeente kan niet toezeggen dat er na juli 2023 opnieuw subsidie gegeven wordt.

De doorlopende lijn van het complete gezonde aanbod

In 2023 worden lopende initiatieven voortgezet en we verwachten met het huidige budget op drie extra scholen te starten. Deze nieuwe scholen zijn samen met de leverancier al bezig met de voorbereidingen. Hoe de implementatie van de gezonde lunches precies vorm krijgt, hangt voor een deel af van de mogelijkheden en wensen van de school/scholen en de uitgangspunten die we als gemeente hebben gesteld (zie hoofdstuk 3 uitgangspunten). In de loop van 2023 verwachten we meer inzicht te hebben in welke scholen ervoor kiezen om door te gaan met het faciliteren van het complete aanbod en welke scholen er stoppen. Dit geeft de mogelijkheid om een inschatting te maken hoeveel extra scholen kunnen starten met het gezonde aanbod in 2024. In het kader van ongelijk investeren in gelijke kansen maken we de keuze voor scholen op basis van de benoemde uitgangspunten in hoofdstuk drie. De gemeente neemt voor 2024 contact op met de scholen die in aanmerking komen om hun behoefte te peilen.

Datum	Mijlpaal
20-12-2022	College stelt plan van aanpak vast en raad wordt geïnformeerd.
..-12-2022 tot ..-01-2023	Inspiratiebezoeken (o.a. Gezonde Basisschool van de Toekomst, Lunchmaatjes en Groentjessoep)
. .- 01-2023	Beschikbaar komen van middelen uit incidentele subsidie voor acute lijn
.. - 01-2023	Start voortzetten bestaande en nieuwe initiatieven
. .-01-2023	Behandeling raadsbrief en plan van aanpak in de raad
. .-01-2023	In gesprek met scholen waar al gezonde lunch wordt gefaciliteerd
. . -02-2023	Oriëntatie aanbestedings- of subsidietraject 2024
Q2 en Q3 2023	Nadere inspanningen ten behoeve van voortzetten bestaande en nieuwe initiatieven op scholen
Q2 en Q3	Tussentijds informeren stand van zaken aan Raad

Q3 en Q4	Contact nieuwe scholen

7. Monitoring

Een monitoringsplan wordt opgesteld wanneer in samenspraak met de school/scholen een route voor implementatie is vastgesteld. Bij het monitoringsplan wordt gebruik gemaakt van een Theory of Change [9].

In samenwerking met de Universiteit van Maastricht is op scholen die meededen aan Gezonde Basisschool van de Toekomst het BMI van kinderen gemeten. Uit dit onderzoek [10] weten we dat een gezonde lunch, in combinatie met bewegen een positief effect heeft op het verlagen van het gewicht van de kinderen. Het is voorstelbaar om in Utrecht een soortgelijke samenwerking op te starten met de Universiteit Utrecht en bijvoorbeeld de Health Hub Utrecht om de effecten van de gezonde lunch in combinatie met bewegen (en educatie en ouderbetrokkenheid) te meten. Hierbij moet wel goed de afweging gemaakt worden of we een deel van de middelen, beschikbaar voor zo veel mogelijk gezonde lunches voor kinderen, willen gebruiken om een dergelijk onderzoek uit te voeren. We bekijken mogelijkheden voor slimme samenwerkingen om de kosten binnen de perken te houden. Ook delen we kennis en ervaring met de gemeente Amsterdam.

[9] Een Theory of Change (ToC) maakt expliciet hoe activiteiten kunnen leiden tot bepaalde resultaten.
[10] De Gezonde Basisschool van de Toekomst, van leer- naar leefschool. Jansen en Burhenne, 2019.

Bijlage 1

Samenwerkingsfasen Gezond Gewicht Utrechtse Jeugd

	1e fase: programmatisch 2010-2014	2e fase: responsief 2015-2018	3e fase: netwerkend 2019-2022
	Initiatief en sturing vanuit gemeente JOGG aanpak is leidend	Aansluiten bij initiatieven JOGG aanpak is volgend	Samenhang en focus aanbrengen JOGG aanpak op onderdelen
Rol gemeente **Rol JGZ** **Rol partners**	Regierol, monitoring Signalerend en begeleidend Uitvoerend	Reactieve rol, monitoring Signalerend en begeleidend Leidend	Stedelijk verbindende procesrol, monitoring Signalerend en begeleidend Co-creëren
Resultaat	Basisstructuur voor samenwerking in krachtwijken	Veel initiatieven in de stad, zoeken naar integrale aanpak	Streven is gezamenlijke aanpak en kennis te delen
Coalitie-akkoord	Groen, open en sociaal	Utrecht maken we samen	Ruimte voor iedereen

Bijlage 2 Overzicht scholen in 2022

Belle van Zuylen
SO LUX
SBO Sint Maarten
Molenpark